

मध्यप्रदेशातील चौराई येथील धरणामुळे
महाराष्ट्रातील पेंच प्रकल्पाच्या पाणी
साठ्यात व सिंचनात झालेल्या घटीमुळे
उद्भवलेल्या पाणीटंचाईवर मात
करण्यासाठी करावयाच्या दुष्काळ निवारण
उपाययोजनांना तत्वतः मान्यता देणे.

महाराष्ट्र शासन
जलसंपदा विभाग

शासन निर्णय क्रमांक: संकीर्ण-२०१७/(५४९/१७)/सिव्य(कामे)

मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२

दिनांक: ३०.०५.२०१८

प्रस्तावना:-

मध्यप्रदेश शासनाद्वारे पेंच नदीवर चौराई येथे धरण बांधले आहे. चौराई धरण होईपर्यंत मार्गील २८ वर्षांपासून तोतलाडोह येथे उपलब्ध होणारे सर्व पाणी वापरण्यात येत होते. त्यातून नागपूर शहरासाठी पाणी पुरवठा योजना व सिंचनासाठी पुरेसे पाणी उपलब्ध होत होते. मध्यप्रदेशातील चौराई धरणाच्या बांधकामामुळे पेंच जलविद्युत प्रकल्प, तोतलाडोह धरणात येणाऱ्या येव्यात घट झाल्याने तोतलाडोह धरणाच्या पाणी साठयात व सिंचनात लक्षणीय घट संभवत आहे.

सदर तफावत भरुन काढण्यासाठी उपाययोजना सुचविण्यासाठी कार्यकारी संचालक, विदर्भ पाटबंधारे विकास महामंडळ नागपूर यांचे अध्यक्षतेखाली शासन निर्णय क्रमांक संकीर्ण -२०१५/प्र.क्र ४१२/१५, जंस (अ) दि. २८/१०/२०१६ अन्वये गठीत समितीच्या शिफारसीनुसार व स्थानिक लोक प्रतिनिधींच्या व लाभधारकांच्या मागणीनुसार या समस्येवर तोडगा काढण्यास्तव मा.मुख्यमंत्री महोदय, महाराष्ट्र राज्य, यांचे अध्यक्षतेखाली दि. ०९.०९.२०१७ रोजी संपन्न झालेल्या बैठकीत पेंच जलसिंचन प्रकल्पासंदर्भात उद्भवलेल्या गंभीर पाणी टंचाईवर मात करण्यासाठी कमी कालावधीत व दीर्घ कालावधीत पूर्ण होऊ शकणा-या उपाययोजना करण्याचे निर्देश दिले होते.

तसेच या निर्देशांची अमलबजावणी त्वरीत होण्याचे दृष्टीने मा.पालकमंत्री, नागपूर जिल्हा यांचे अध्यक्षतेखाली दि. २३.१०.२०१७ रोजी सिंचन भवन, नागपूर येथे संपन्न झालेल्या बैठकीत जलसंपदा विभाग, कृषी विभाग, जलसंधारण विभाग, नागपूर महानगर पालिका, एन.टी.पी.सी, WCL, महाजनको इत्यादी विविध यंत्रणांचे समन्वयाने आवश्यक माहिती, किंमतीसह प्रस्ताव कॅबिनेट मध्ये सादर करण्याचे निर्देश दिले होते. तसेच याबाबत दि. २०/१२/२०१७ रोजी मा.मुख्यमंत्री यांच्या अध्यक्षतेखाली नागपूर येथे हिवाळी अधिवेशना दरम्यान नागपूर जिल्हा आढावा बैठकीत चर्चा झालेली आहे.

या पार्श्वभूमीवर मध्यप्रदेशातील चौराई येथील धरणामुळे महाराष्ट्रातील पेंच प्रकल्पाच्या पाणी साठ्यात व सिंचनात झालेल्या घटीमुळे उद्भवलेल्या पाणीटंचाईवर मात करण्यासाठी करावयाच्या

उपाययोजनांना मान्यता देण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती. याविषयाचा निर्णय मा. मंत्रिमंडळाने दि. २२/०३/२०१८ रोजीच्या बैठकीत खालील प्रमाणे घेतला आहे.

शासन निर्णय:-

- मध्यप्रदेशातील चौराई येथील धरणामुळे महाराष्ट्रातील पेंच प्रकल्पाच्या पाणी साठ्यात व सिंचनात झालेल्या घटीमुळे उद्भवलेल्या पाणीटंचाईवर मात करण्यासाठी तीन भागा अंतर्गत करावयाच्या खालील अंदाजीत रु. ९०९५ कोटी किंमतीच्या उपाययोजनांना दुष्काळ निवारण कार्यक्रमांतर्गत तत्वतः मान्यता देण्यात येत आहे.

अ.क्र.	प्रस्तावित योजना	पुनर्स्थापित होणारे क्षेत्र (हेक्टर)	नियोजित पाणी वापर (दलघमी)	शिर्षकामे, उसिंयो व सौरउर्जा घटक यांची एकूण अंदाजित किंमत (रु.कोटी)
१	२	३	४	५
भाग-१ तातडीच्या उपाययोजना				
(१)	वेस्टर्न कोलफिल्ड (WCL) मधील खदानीतील पाण्याचा वापर (२ योजना)			
१.१	वेस्टर्न कोलफिल्ड (WCL) मधील इंदर व कामठी खदानीतील पाण्याचा वापर	२१६०	१८	१२
१.२	वेस्टर्न कोलफिल्ड (WCL) मधील गोंडेगांव खदानीतील पाण्याचा वापर	१२००	१०	१०
(२)	पेंच प्रकल्पाच्या लाभक्षेत्रात प्रस्तावित सर्व उपसा सिंचन योजनेखालील १४०९० हे क्षेत्रावरील वितरण प्रणालीला सुक्ष्म सिंचनाखाली आणणे. (सौर उर्जेवर आधारित उपसा सिंचन योजना) (७ योजना)			
२.१	बाबदेव साखर कारखान्याच्या अस्तीत्वात असलेल्या बंधा-या वरुन मोदा शाखा कालव्यात उपसाद्वारे सिंचनासाठी पाणी वापरणे, जि. नागपूर (सौर उर्जेवर आधारित उपसा सिंचन योजना)	२१६०	१८	१०
२.२	सांड नाल्यावर निमखेडा गावा जवळ, तसेच चाचेर व बेलडोंगरी च्या खाली नविन बंधारा बांधून तारसा वितरिका कालव्यात उपसाद्वारे सिंचनासाठी पाणी वापरणे. जि. नागपूर (सौर उर्जेवर आधारित उपसा सिंचन योजना)	३०००	२२	२५
२.३	सुर नदीवर अरोली गावा जवळ तसेच खंडाळा गावाजवळ नविन बंधारा बांधून सी उपशाखा कालव्यात उपसाद्वारे सिंचनासाठी पाणी वापरणे जि. नागपूर (सौर उर्जेवर आधारित उपसा सिंचन योजना)	२१००	१५	१७

२.४	सुर नदीवर भोसा/खमारी तसेच कोदामेडी, इदोरा गावाजवळ नविन बंधारा बांधून काटी जंक्शनवर कालव्यात उपसाद्वारे सिंचनासाठी पाणी वापरणे जि. भंडारा (सौर उर्जेवर आधारित उपसा सिंचन योजना)	२८५०	१९	३६
२.५	कन्हान नदीवरील माथनी येथील जुन्या पुलास ब्रिज कम बंधारा करून तेथून पाणी उसियोद्वारे मौदा शाखा कालव्यात सोडून सिंचनासाठी वापरणे. (सौर उर्जेवर आधारित उपसा सिंचन योजना)	३९००	२६	५५
२.६	कन्हान नदीतील पाणी पेंच उजव्या कालव्याच्या सा.क्र. कि.मी. २२ वरील जलसेतू जवळ बंधारा बांधून कालव्यात उपसाद्वारे पाणी सोडणे. (सौर उर्जेवर आधारित उपसा सिंचन योजना)	६०००	४०	४३
२.७	सिहोरा येथे एल-४ शाखा कालव्याच्या कि.मी. २ जवळ कन्हान नदीवर बंधारा बांधून कालव्यात उपसाद्वारे पाणी सोडणे. (सौर उर्जेवर आधारित उपसा सिंचन योजना)	३०००	२०	३७
जलसंपदा विभागांतर्गत प्रस्तावित एकूण उपाययोजना (एकूण ९ योजना)		२६३७०	१८८	२४५
भाग-२				
३.०	भाग-१ अंतर्गत एकूण ७ (अ.क्र २.१ ते २.७) उपसा सिंचन योजनेवर दाबयुक्त बंदिस्त पाईप वितरण प्रणाली व्हारे सिंचन व्यवस्था निर्मिती. (एकूण ७ योजना)	२३०९०	-	४७०
भाग-३				
४.०	पेंच प्रकल्पांअंतर्गत उजवा व डावा मुख्य कालव्याचे क्षतिग्रस्त अस्तरीकरण तसेच वितरण प्रणालीवरील बांधकामे दुरुस्ती करून कार्यक्षमता वाढविणे.	-	-	३००
जलसंपदा विभागांतर्गत प्रस्तावित एकूण उपाययोजना		२६३७०	१८८	१०१५

- प्रस्तावित उपाययोजनांचे सविस्तर सर्वेक्षण व संकल्पनाकरिता आणि प्रकल्प व्यवस्थापनाकरिता केंद्र शासनाच्या WAPCOS या अभिकरणास प्रकल्प व्यवस्थापन सल्लागार म्हणून नियुक्ती देणेस मान्यता देण्यात येत आहे.
- प्रस्तावित योजनांसाठी लागणाऱ्या आवश्यक वैधानिक मान्यता जसे पाणी उपलब्धता प्रमाणपत्र, महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण मान्यता व पर्यावरण मान्यता इ.प्रशासकीय मान्यता प्रदान करणेपूर्वी प्राप्त करून घ्याव्यात.

४. दुष्काळी परिस्थितीमुळे उदभवलेल्या आपत्कालीन परिस्थितीचा विचार करता आणि दुष्काळ निवारण कार्यक्रमांतर्गत प्रशासकीय मान्यता प्राप्त होण्यास व अनुदानाची तरतूद करण्यास लागणारा कालावधी विचारात घेता तसेच पेंच धरणातील येव्यात येणाऱ्या तुटीमुळे पुढील वर्षी अशीच टंचाई निर्माण होऊ नये, याकरिता जून २०१८ पासून पाणी उपसा करण्याच्या दृष्टीने आवश्यक कामे पूर्ण करून कन्हान नदी व इतर नदीनाल्यावरील ऋतामधून पावसाळ्यात वाहून जाणारे पाणी (Runoff of the river) वापरून योजनेचे फायदे सन २०१८ च्या खरीप हंगामात मिळण्याच्या दृष्टीने फक्त भाग-१ मधील तातडीच्या उपाययोजनांसाठी पंपीग मशीनरी, पंपगृहे, रायझींग मेन, डिलीव्हरी चेंबर, विद्युत कामे, द्रान्समेशन लाईन इत्यादी अत्यावश्यक बाबीच्या एकूण अंदाजे रुपये २४५ कोटी रकमेस सक्षम स्तरावर तांत्रिक मान्यता देऊन अपवादात्मक बाब म्हणून त्या कामांची निविदा प्रक्रिया प्रशासकीय मान्यता प्राप्त होणेपूर्वी सुरु करण्यास, खालील अटीच्या अधिन राहून मान्यता देण्यात येत आहे.

“ प्रशासकीय मान्यता प्राप्त झाल्यानंतरच निविदांतर्गतचे कार्यारंभ आदेश देता येतील व प्रत्यक्ष कामास सुरुवात करण्यात येईल”.

सदर प्रस्तावाच्या अनुषंगाने प्रस्तावित रु.१०१५ कोटी किंमतीच्या उपाययोजनांच्या प्रशासकीय मान्यता व लेखाशिर्ष निर्मिती, अनुदान उपलब्धता याबाबतचे आदेश मदत व पुनर्वर्सन विभागामार्फत स्वतंत्रपणे निर्गमित करण्यात येतील.

सदर शासन निर्णय वित्त विभागाच्या अनौपचारिक संदर्भ क्र.१०१/२०१८ नुसार त्या विभागाच्या सहमतीने निर्गमित करण्यात येत असून तो महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०१८०५३०१४२१५४३०२७ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(अ.अ.कपोले)
उप सचिव (सिव्य)

प्रत :-

- १) मा. राज्यपाल यांचे सचिव, राजभवन, मुंबई
- २) मा.मुख्यमंत्री यांचे अप्पर मुख्य सचिव, मंत्रालय, मुंबई,
- ३) मा.अध्यक्ष/उपाध्यक्ष, विधानसभा, विधानभवन, मुंबई
- ४) मा.सभापती/उपसभापती, विधानपरिषद, विधानभवन, मुंबई,
- ५) मा.विरोधी पक्षनेते, विधानसभा, मुंबई यांचे कार्यालय, विधानभवन, मुंबई,
- ६) मा.विरोधी पक्षनेते, विधानपरिषद, मुंबई यांचे कार्यालय, विधानभवन, मुंबई,
- ७) मा.मंत्री, जलसंपदा यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई,
- ८) मा. राज्यमंत्री, जलसंपदा यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
- ९) अप्पर मुख्य सचिव (वित्त) यांचे स्वीय सहाय्यक, वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई
- १०) अप्पर मुख्य सचिव (मदत व पुनर्वर्सन) यांचे स्वीय सहाय्यक, मदत व पुनर्वर्सन विभाग, मंत्रालय, मुंबई

- ११) अप्पर मुख्य सचिव (नियोजन) यांचे स्वीय सहाय्यक, नियोजन विभाग, मंत्रालय, मुंबई
- १२) प्रधान सचिव(जलसंपदा) यांचे स्वीय सहाय्यक, जलसंपदा विभाग, मंत्रालय, मुंबई,
- १३) सचिव (जसंव्य व लाक्षेवि) यांचे स्वीय सहाय्यक, जलसंपदा विभाग, मंत्रालय, मुंबई,
- १४) महालेखापाल-१ (लेखा व अनुज्ञेयता/लेखापरीक्षा), महाराष्ट्र राज्य, मुंबई,
- १५) महालेखापाल-२ (लेखा व अनुज्ञेयता/लेखापरीक्षा), महाराष्ट्र राज्य, नागपूर,
- १६) कार्यकारी संचालक, विदर्भ पाटबंधारे विकास महामंडळ, नागपूर,
- १७) मुख्य अभियंता, जलसंपदा विभाग, नागपूर ,
- १८) आंतरवित्त सल्लागार व उपसचिव, जलसंपदा विभाग, मंत्रालय, मुंबई,
- १९) अधीक्षक अभियंता व प्रशासक, लाभक्षेत्र विकास प्राधिकरण मंडळ, नागपूर ,
- २०) कार्यकारी अभियंता, पैंच पाटबंधारे विभाग, नागपूर,
- २१) सिं.व्य. (कामे) कार्यासन संग्रहार्थ.